

مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در ایران با کشورهای انگلستان، استرالیا، چین

محسن خسروی*

محبوبه السادات فدوی**

فریبا کریمی***

چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه تطبیقی مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در کشورهای منتخب در ایران و سه کشور موفق جهان صورت گرفته است. در این پژوهش مؤلفه‌های دانشگاه مستقل با استفاده از روش‌های کیفی از نوع داده بنیاد و شیوه‌ی تطبیقی به ویژه روش چهار مرحله‌ای برودی، کدگذاری، تجزیه و تحلیل، تفسیر اطلاعات، خلاصه بندی و مقوله بندی آن‌ها و با کمک از نرم افزار MAXQDApro12 استخراج شد. جامعه پژوهش شامل متون و مقالات ایران و کشورهایی که در زمینه موضوع دانشگاه مستقل فعالیت داشتند. ایران و کشورهای انگلستان، استرالیا و چین به عنوان نمونه هدفمند انتخاب شدند. در مجموع ۱۱۴ مؤلفه برای دانشگاه مستقل شناسایی شد. که مؤلفه‌های کشور انگلستان ۹۷ مورد، استرالیا ۳۴ مورد، چین ۲۸ مورد و جمهوری اسلامی ایران ۲۶ مورد است. بین مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در کشور ایران و کشورهای منتخب، شباهت کمی وجود دارد. با استفاده از جبر بولین مسیر ایجاد دانشگاه مستقل بر گرفته از کشور انگلستان پیشنهاد شد. و مؤلفه‌های استقلال سازمانی دانشگاه، استقلال مالی دانشگاه، استقلال آکادمیک دانشگاه، استقلال منابع انسانی دانشگاه، پاسخ گویی به جامعه، آزادی در انتخاب ساختار و تشکیلات اداری دانشکده‌ها، آزادی تصمیم گیری در مورد آغاز و خاتمه برنامه‌های آموزشی، آزادی تصمیم گیری در مورد برنامه ریزی درسی دانشجویان، تصمیم گیری در مورد تعداد کلی دانشجویان داخلی و خارجی، استقلال مدیریت هزینه کردن دانشگاه، تمرکز زدایی مالی دانشکده‌ها، آزادی مدیریت در ایجاد محیط کسب و کار جدید، جذب منابع از طریق شهریه‌های دانشجویان، توانایی تصمیم گیری در اولویت‌های پژوهشی دانشگاه، آزادی انتشار به عنوان شروط علی لازم دانشگاه مستقل هستند.

واژه‌های کلیدی: تمرکززدایی، دانشگاه مستقل، مطالعه تطبیقی

* دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

** استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول)

mahbobefadavi4520@iran.ir

*** دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۵/۰۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۴/۱۱

مقدمه

امروزه به دلیل تحولات مداوم و فرایپچیدگی‌هایی که جهان همواره بطور متناوب با آن روبروست، نظام‌های سیاسی اجتماعی خصوصاً نظام آموزش عالی بیش از دیگر نظام‌ها در معرض نقد و بررسی جامعه و افکار عمومی قرار گرفته‌اند (تقی پور ظهیر و صفایی، ۱۳۸۸). و درک وفهم نحوه صحیح عملکرد سازمان‌های آموزش عالی در برابر تنش‌ها، محیط و چالش‌ها امری ضروری برای رهبری و مدیریت اثربخش نظام آموزش عالی است، بدون درک صحیح نحوه عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، مدیران، هیئت علمی و ذی‌نفعان آن در برابر پرسش‌هایی نظیر این که چرا نهادهای آموزش عالی در برابر تغییرات، تأثیر ناپذیر باقی می‌مانند، چرا اداره کردن آن‌ها امری دشوار است و چرا در برابر نوآوری مقاومت می‌کنند، سردرگم خواهد ماند. بدون دانش ساختار سازمانی، هیئت علمی در سیاست‌گذاری و هیئت‌امنا در تعیین اهداف سازمانی اثربخش و مدیران در تلاش برای همگام شدن با تغییرات سریع دچار مشکل خواهند شد.

از آن‌جا که دانشگاه نهادی اجتماعی است و از طریق تعامل با نهادهای دیگر در یک هم‌بافت اجتماعی و به صورت تاریخی ساخته می‌شود (فراستخواه، ۱۳۹۷). لازم است حداقل یک گام از نظر دانش، علوم و فنون و الگوهای رفتاری از بقیه نهادها جلوتر باشند و نظر به نقش دانشگاه‌ها در پاسخ‌گویی به نیازها و انتظارات اجتماعی و جهانی، ایجاب می‌کند که آموزش عالی و سازمان‌های آموزشی به طور مداوم کیفیت فرایند و فعالیت‌های خود را بهبود بخشند (پهلوان، ۱۳۹۴).

انتظار این است که دانشگاه‌ها بتوانند به میزان قابل توجهی به رشد اقتصادی، امنیت ملی و به طور کلی حل مشکلات جامعه یاری رسانند، و این موضوع بدون تقویت و اعطایی اختیارات بر جامعه دانشگاهی غیرممکن به نظر می‌رسد. در آموزش عالی بسیاری فعالیت‌های تحقیقاتی و آموزشی باید توسط اعضای هیئت علمی اتخاذ شود، از این رو استقلال هیئت علمی و در نهایت دانشگاه بسیار مهم است. به همین دلیل است که از مؤسسات آموزش عالی به عنوان دیوانسالاری حرفه‌ای یاد می‌کنند. اما در کنار اعطای استقلال، کسب استقلال پاسخ‌گویی نیز ضرورت دارد. آزادی بیان و آموزش بر اساس یافته‌های پروژه توجیهی مهم برای استقلال دانشگاه‌هاست و موجب پویایی این نهاد می‌شود آزادی در بحث دانش (تحقیق)، اشاعه دانش (آموزش) و بهبود زندگی انسان‌ها خدمات اجتماعی در سایه استقلال تحقق می‌یابد (آراسته، ۱۳۸۴). و از آن‌جایی که

استقلال دانشگاه به عنوان الزام اصلی برای بهبود رقابت دانشگاهی است (پیرونن^۱، ۲۰۱۳). جهت بهبود رقابت دانشگاه‌ها نیازمند استقلال علمی و سازمانی برخوردار از آزادی‌های علمی است، که در آن استادان محققان، دانشجویان، کارشناسان و کارکنان بهره مند با اطمینان و امنیت فکری، شغلی، مالی و سیاسی و اجتماعی بتوانند به تولید اندیشه و دانش و تعمیق تعهدات اجتماعی بپردازند (معین، ۱۳۸۳).

دانشگاه مستقل در گسترده‌ترین مفهوم خود شامل ظرفیت سازی برای انجام امورات دانشگاهی توسط خود دانشگاه است (اولریک^۲، ۲۰۱۱). و به جامعه دانشگاهی اجازه می‌دهد استراتژی ساختاری، فعالیت‌ها، مدیریت منابع انسانی خود را ایجاد کند (فلورنتینا و سفتا^۳، ۲۰۱۳).

در دانشگاه مستقل، دخالت نهادهای خارج از دانشگاه در فعالیت‌های علمی و مدیریتی محدود به موارد بسیار خاص و قانونی است به گونه‌ای که بستر برای آزادی اندیشه و مستند کردن و تقدیم آن به جامعه و سازمان‌ها و نهادهای مرتبط فراهم است. به تعبیر روشن‌تر، دانشگاه مستقل در سیاست‌ها و سیاستگذاری‌ها تأثیر قابل توجهی دارد و همان‌گونه که بنیانگذار فقید جمهوری اسلامی بیان کرده‌اند در تعیین سرنوشت کشور نقش بی‌بدیل دارد. دانشگاه مستقل از حمایت و کمک مالی دولت بهره‌مند است بدون این که وابسته به دولت باشد (زاهدی اصل، ۱۳۹۶).

مسئله‌ی رایجی که امروزه در آموزش عالی وجود دارد این است که دانشگاه‌های دولتی از «عدم استقلال» رنج می‌برند؛ زیرا اغلب مؤسسات، معمولاً توسط دولت ایجاد شده و تحت کنترل دولت نیز هستند. علاوه بر این، معمولاً مشاهده می‌شود که رؤسای و معاونان دانشگاه‌های دولتی معمولاً توسط دولت‌ها منصوب می‌شوند (صوفین و وونگ^۴، ۲۰۱۴). به طوری که عدم استقلال دانشگاه‌ها یکی از موانع رشد و توسعه علمی در کشورهای توسعه نیافته است (فاضلی، ۱۳۸۳). آموزش عالی به جای تمرکز در فعالیت‌ها و کارها باید نظارت و کنترل نماید و به دانشگاه‌ها استقلال بدهد. لازمه توسعه دانشگاهی، استقلال دانشگاهی است. تمرکز معنی ندارد (ثمیری، ۱۳۹۲).

مطالعه انجمن دانشگاه اروپایی در سال ۲۰۰۹ نشان داد که، در عمل، مقامات دولتی هنوز هم بیش از حد، نقش مرکزی در تنظیم سیستم‌های آموزش عالی بازی می‌کنند. اما

1. Piironen
2. Ulrike

3. Florentina & Safta
4. Sufean & Wong

این یک واقعیت است که مقامات دولتی در تعدادی از کشورهای اروپایی از کنترل مستقیم دولتی به سمت مکانیزم‌های هدایت غیرمستقیم حرکت کرده‌اند (استرومن، ۲۰۱۱). مطالعه دیگر انجمن دانشگاه اروپایی در سال ۲۰۱۷ نشان از این داد که، دانشگاه‌های کشورهایمانند انگلستان، دانمارک و فنلاند بیشترین استقلال را داشتند (انجمن دانشگاه اروپایی، ۲۰۱۷).

در قاره آسیا، موضوع استقلال در حال حاضر مهمترین و بحث برانگیزترین مسئله در بخش آموزش عالی در سراسر منطقه است. از آنجا که ساختار آموزش عالی در اکثر کشورها متنوع و پیچیده‌تر شده است، معمولاً توافق می‌شود که "اقتدار غیر متمرکز و ارائه استقلال بیشتر" برای مراکز عالی، مناسب‌ترین روش برای مدیریت چنین پیچیدگی‌ها باشد (بانک توسعه آسیا، ۲۰۱۲).

در کشور ایران ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب سال ۱۳۸۳، دانشگاه‌ها را دارای شخصیت مستقل شناخته است. هم‌چنین ماده ۴۹ قانون برنامه چهارم توسعه مصوب ۱۳۸۳ و ماده ۲۰ قانون برنامه پنجم توسعه مصوب ۱۳۹۰ بر اداره دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی بر اساس آیین نامه‌ها و مقررات اداری، مالی، استخدامی و تشکیلاتی خاص مصوب هیئت امنا مربوط تأکید می‌کنند. ولی با گذشت سال‌ها از تصویب قانون چهارم هنوز وظایف هیئت امنا که در سال ۱۳۶۸ به صورت محدود به تصویب رسیده بود تغییر نکرده و بر میزان و حدود اختیارات آن افزوده نشده است (رزاق‌مرندی و همکاران، ۱۳۹۲).

با کمی تأمل در مطالعات انجام شده برای مواجه شدن با چالش‌های دانشگاه‌ها، مهم‌ترین اولویت‌ها حرکت آن‌ها به سمت مستقل شدن است، که به نظر می‌رسد نیازمند مطالعه و شناسایی مؤلفه‌های استقلال دانشگاهی در کشورهای موفق، تجارب و مطالعات تجربی آن‌ها در این زمینه باشد.

روش

در این پژوهش از روش کیفی از نوع داده بنیاد به عنوان راهبرد پژوهش استفاده شده است. هدف از این پژوهش استخراج مؤلفه‌های دانشگاه‌های مستقل در ایران و خارج از کشور است. جامعه پژوهش شامل متون و مقالات ایران و کشورهایایی که در زمینه موضوع

دانشگاه مستقل فعالیت داشتند. ایران و ۳ کشور منتخب (انگلستان، استرالیا و چین) به عنوان نمونه آماری به صورت هدفمند از نوع ملاک محور، شامل کشورهایی که در زمینه استقلال دانشگاهی قاره‌های خود فعال بودن انتخاب شدند. به منظور جمع آوری داده‌ها، از طریق مطالعه اسناد و مدارک، کتب، مقالات، نشست‌ها و مصاحبه‌ها مرتبط با دانشگاه مستقل جامعه آماری ایران و ۳ کشور منتخب استفاده شد. برای کد گذاری داده‌ها از نرم افزار مکس^۱ استفاده شد. به صورتی مؤلفه‌ها از متن‌های دریافت شده در نرم افزار استخراج شدند و در زیر مجموعه کشورهای منتخب قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و مقایسه مؤلفه‌ها از روش تطبیقی با تأکید بر تکنیک چهار مرحله‌ای برودی^۲ استفاده گردید. کل مؤلفه‌های شناسایی شده از کشور ایران و کشورهای منتخب ۱۱۴ مورد بود. که مؤلفه‌های کشور انگلستان ۹۷ مورد، استرالیا ۳۴ مورد، چین ۲۸ مورد و جمهوری اسلامی ایران ۲۶ مورد شناسایی گردید. برای شناسایی بهتر تفاوت‌ها و شباهت‌های مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در نمونه‌ی انتخاب شده از جبر بولین^۳ استفاده شد.

یافته‌ها

توصیف، تفسیر، هم‌جواری و مقایسه مؤلفه‌های دانشگاه مستقل جدول با جمع بندی و کنار هم قرار دادن مؤلفه و مفاهیم فوق می‌توان آن‌ها را در جدول شماره ۱ خلاصه نمود و آن‌ها را باهم مقایسه کرد. بر اساس محتوای این جدول، در مجموع ۱۱۴ مؤلفه بین کشورهای مورد مطالعه شناسایی شده است که سهم انگلستان ۹۷ مؤلفه، استرالیا ۲۸ مؤلفه، چین ۲۸ و ایران ۲۶ مؤلفه می‌باشد. در مرحله توصیف منابع مورد استفاده برای شناسایی مؤلفه‌ها در جدول ۱ معرفی شدند. و در مرحله تفسیر و هم‌جواری مؤلفه‌های شناسایی شده مورد مقایسه قرار گرفتند که کد ۱ نشان دهنده وجود مؤلفه در کشور منتخب و کد ۰ نشان دهنده عدم وجود مؤلفه در آن کشور است که در جدول ۲ نشان داده شده است. هم‌چنین شکل ۳ مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در کشور انگلستان را با کمک نرم افزار MAXQDA pro12 نشان داد.

1. MAXQDA pro12
2. Beredy

3. Boolean algebra

جدول ۱. برخی منابع استفاده شده برای استخراج مضامین

کشورها	منابع
انگلستان	(وب سایت دانشگاه آکسفورد ^۱ ، ۲۰۱۹)، (ماتیاز ^۲ ، ۲۰۰۹)، (فیلدن ^۳ ، ۲۰۰۸)، (امیدس ^۴ ، ۲۰۱۶)، (شکیر ^۵ ، ۲۰۱۲)، (انجمن دانشگاهی اروپا، ۲۰۱۷)، (فاضلی، ۱۳۹۶)، (اسدی، ۱۳۹۵)، (ثمري، ۱۳۹۶)، (خراسانی، ۱۳۹۵)، (جاودانی، ۱۳۸۳)
استرالیا	(کایروز ^۶ ، ۲۰۰۷)، (پاوکن ^۷ ، ۲۰۰۷)، (دانشگاه نوتردام ^۸ ، ۲۰۱۹)، (رضائی، ۱۳۹۵)، (ثمري، ۱۳۹۶) و (احمدی رضایی، ۱۳۹۴)
چین	(رن ^۹ ، ۲۰۱۳)، (وارقسه ^{۱۰} ، ۲۰۱۴)، (وانگ ^{۱۱} ، ۲۰۱۴)، (متای و ایوینسکا ^{۱۲} ، ۲۰۱۴) و (فاضلی، ۱۳۹۶)
ایران	(نیک بین و ذاکر صالحی، ۱۳۹۷)، (اسدی، ۱۳۹۵)، (سند چشم انداز دانشگاه تهران ۱۴۰۴، ۱۳۹۷)، (معین، ۱۳۹۷)، (معین، ۱۳۸۳)، (قاسمی، ۱۳۹۵)، (اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۱)، (گویا، ۱۳۸۶)، (محسنی زنوزی، ۱۳۸۸) و (غیائی ندوشن، ۱۳۹۷)

جدول ۲. توصیف و تفسیر -هم جواری مؤلفه‌ها

مضامین	انگلستان	چین	استرالیا	ایران	کد	مؤلفه‌ها
استقلال سازمانی دانشگاه	۱	۱	۰	۱	A	۱
استقلال مالی دانشگاه	۱	۱	۰	۱	B	۲
استقلال آکادمیک دانشگاه	۱	۱	۱	۱	C	۳
استقلال منابع انسانی دانشگاه	۱	۱	۰	۰	D	۴
سهم آفرینی در توسعه همه جانبه دانشگاه	۰	۰	۰	۱	E	۵
به رسمیت شناخته شدن دانشگاه مستقل	۱	۰	۱	۰	F	۶
تمرکززدایی دانشگاه	۱	۱	۰	۰	G	۷
توانایی دانشگاه در رسیدن به برنامه‌های استراتژیک ملی	۰	۰	۰	۱	H	۸
حرکت به سمت دانشگاه‌های برتر جهانی و منطقه‌ای	۰	۰	۰	۰	I	۹
پاسخگویی به جامعه	۱	۰	۰	۱	J	۱۰
افزایش توسعه و تعالی نیروی انسانی در دانشگاه	۰	۰	۱	۰	K	۱۱
آزادی بیان	۱	۰	۱	۰	L	۱۲
آزادی فعالیت‌های علمی	۱	۰	۰	۰	M	۱۳

1. University of Oxford
2. Mathias
3. Fielden
4. Odemiş
5. Shakir
6. Kayrooz

7. Pauken
8. Notredame university
9. Ren
10. Varghese
11. Wong
12. Matei & Iwinska

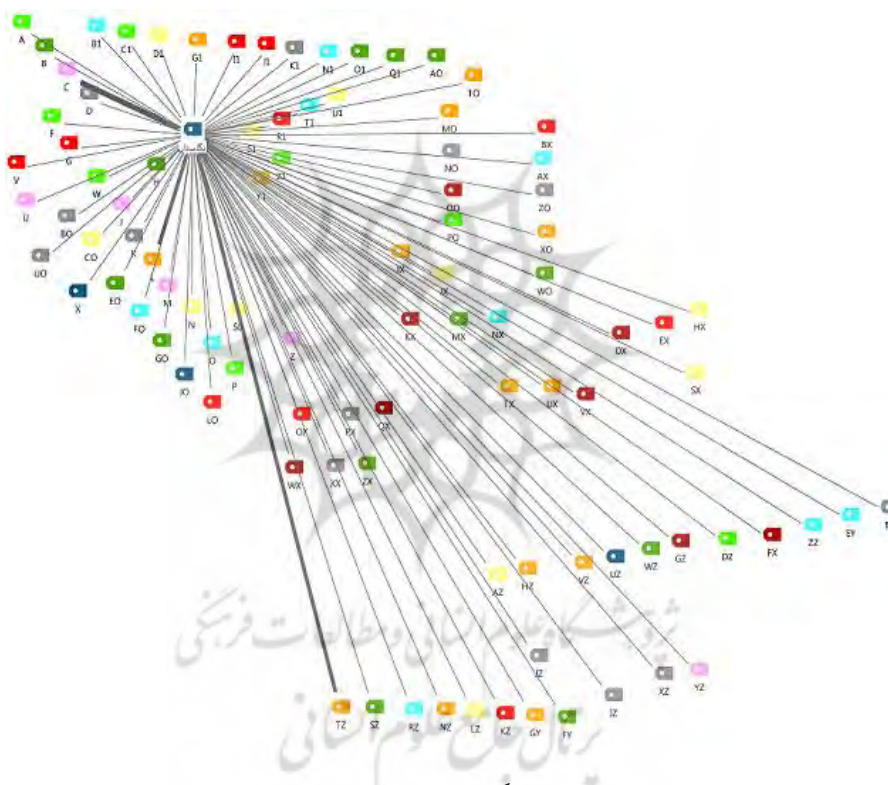
مؤلفه‌ها	کد	ایران	استرالیا	چین	انگلستان	مضامین
۱۴	N	۰	۰	۰	۱	آزادی اندیشه
۱۵	O	۰	۰	۰	۱	آزادی اجتماعات
۱۶	P	۰	۰	۰	۱	آزادی فعالیت‌های اجرایی
۱۷	S	۰	۰	۱	۰	پاسخگویی مدیران به کارکنان
۱۸	U	۱	۱	۰	۱	تقویت خصوصی سازی
۱۹	V	۱	۱	۱	۱	بین‌المللی سازی دانشگاه
۲۰	W	۰	۰	۰	۱	اعتماد آفرینی از فعالیت‌های دانشگاهی برای جامعه
۲۱	X	۱	۱	۰	۱	توجه به زمینه‌های دانشگاه در مورد تجلی ارتقا هویت ملی و فرهنگی
۲۲	Y	۱	۰	۰	۰	توجه به زمینه‌های خاص تاریخی، اجتماعی و فرهنگی یک کشور در دانشگاه
۲۳	Z	۱	۰	۰	۱	عدم دخالت دولت
۲۴	B1	۰	۰	۰	۱	عدم وابستگی مالی به دولت
۲۵	C1	۰	۰	۰	۱	عدم دخالت مؤسسات خارجی در تصمیم‌گیری‌های دانشگاه
۲۶	D1	۱	۱	۰	۱	تجلی شخصیت حقوقی در زمینه‌ی مستقل بودن دانشگاه
۲۷	G1	۰	۰	۰	۱	تضمین برابری دسترسی به آموزش عالی
۲۸	I1	۰	۰	۰	۱	توانایی انتصاب و عزل اعضای خارج از دانشگاه توسط هیئت امانا
۲۹	J1	۱	۱	۰	۱	توانایی انتخاب کمیته اجرایی دانشگاه توسط هیئت امانا
۳۰	K1	۰	۰	۰	۱	آزادی در تعیین شیوه جذب نخبگان توسط هیئت امانا
۳۱	N1	۰	۰	۰	۱	تدوین شیوه‌های انتصاب هیئت مدیره دانشگاه
۳۲	O1	۰	۰	۰	۱	تدوین شیوه‌های انتصاب روسای دانشگاه
۳۳	Q1	۰	۰	۰	۱	ایجاد هماهنگی مدیران با شوراهای دانشگاه
۳۴	S1	۰	۰	۰	۱	توانایی تعیین مدت زمان کار شوراهای دانشگاه
۳۵	R1	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری اثربخشی نیروهای خارج از دانشگاه
۳۶	T1	۰	۰	۰	۱	اختیار عمل در تفویض اختیار قانونی به دانشکده‌ها
۳۷	U1	۰	۰	۰	۱	آزادی در سنجش و ارزیابی دانشکده‌ها
۳۸	Y1	۱	۰	۱	۱	آزادی در انتخاب ساختار و تشکیلات اداری دانشکده‌ها
۳۹	Z1	۰	۱	۱	۱	اختیار عمل تصمیم‌گیری در مورد فرآیند استخدام کارکنان
۴۰	AO	۰	۰	۰	۱	اختیار عمل تصمیم‌گیری بر رویه‌های گزینش کارکنان

مؤلفه‌ها	کد	ایران	استرالیا	چین	انگلستان	مضامین
۴۱	BO	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری در مورد ارتقا کارکنان
۴۲	CO	۰	۰	۰	۱	تصمیم‌گیری در مورد نسبت کارکنان بخش‌های مختلف دانشگاه
۴۳	EO	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر روی سازماندهی کارکنان
۴۴	FO	۰	۰	۰	۱	تصمیم‌گیری در مورد دوره‌های مهارت ارتباطی کارکنان با دانشجویان خارجی
۴۵	GO	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر روی جذب اساتید تمام وقت
۴۶	JO	۰	۱	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر خاتمه کار اساتید
۴۷	KO	۱	۰	۰	۰	توانایی تصمیم‌گیری بر روی همکاری اساتید حق تدریس
۴۸	LO	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر دوره‌های ضمن خدمت کارکنان
۴۹	MO	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر دوره‌های ضمن خدمت اساتید
۵۰	NO	۰	۱	۰	۱	تصمیم‌گیری در مورد نظارت بر دوره‌های ضمن خدمت دانشگاه
۵۱	OO	۰	۰	۰	۱	افزایش سلامت اجتماعی نیروی انسانی در دانشگاه
۵۲	PO	۰	۱	۰	۱	افزایش تعهدات کاری کارکنان دانشگاه
۵۳	QO	۱	۰	۰	۰	افزایش اثربخشی اجتماعی دانشگاه
۵۴	SO	۰	۰	۰	۱	توانایی برقراری ارتباط سالم با رقبای دانشگاه
۵۵	TO	۰	۰	۰	۱	امکان تعامل دانشگاه با دولت
۵۶	UO	۰	۰	۱	۱	اختیار عمل در مورد مشارکت و همکاری با سازمان‌های دیگر
۵۷	WO	۱	۰	۱	۱	توانایی تصمیم‌گیری برای مشارکت و همکاری بین دانشگاه و دانشگاه‌های بین‌المللی
۵۸	XO	۰	۰	۰	۱	توانایی مشارکت با محیط‌های پژوهشی بین‌المللی
۵۹	YO	۰	۰	۰	۰	تصمیم‌گیری شرکت دانشگاه در بازارهای بین‌المللی
۶۰	ZO	۰	۰	۱	۱	تصمیم‌گیری در مورد مأموریت‌های خارجی دانشگاه
۶۱	AX	۰	۰	۰	۱	دارا بودن قدرت اختیار دانشگاه برای ارائه زبان‌های خارجی
۶۲	BX	۰	۰	۰	۱	اختیار عمل اساتید در مورد استفاده از مواد آموزشی در تدریس

مؤلفه‌ها	کد	ایران	استرالیا	چین	انگلستان	مضامین
۶۳	CX	۰	۱	۱	۰	قدرت اختیار اساتید دانشگاه در مورد انتخاب روش‌های تدریس
۶۴	DX	۰	۱	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری در مورد محتوا و شیوه‌های آموزشی توسط اساتید
۶۵	EX	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد برنامه ریزی و اصلاحات آموزشی
۶۶	FX	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد برنامه‌های کارورزی و کارآموزی دانشجویان
۶۷	GX	۰	۰	۱	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد آغاز و خاتمه برنامه‌های آموزشی
۶۸	HX	۰	۱	۱	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد برنامه‌های کارورزی و کارآموزی دانشجویان
۶۹	IX	۰	۰	۱	۱	آزادی تعیین مأموریت‌های آموزشی دانشگاه
۷۰	JX	۱	۰	۱	۱	توانایی تدوین شاخص‌های تضمین کیفیت
۷۱	KX	۰	۰	۰	۱	توانایی طراحی استانداردهای کیفی آموزشی
۷۲	LX	۰	۱	۰	۰	ایجاد فرصت‌های جدید جهت افزایش کیفیت آموزشی
۷۳	MX	۰	۰	۰	۱	تمرکز زدایی برنامه ریزی آموزشی
۷۴	NX	۰	۰	۰	۱	آزادی تعیین روش‌های ارزیابی آموزشی دانشجویان
۷۵	OX	۰	۰	۰	۱	تصمیم‌گیری در مورد بهبود تجارب آموزشی اساتید و کارکنان
۷۶	PX	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری دسترسی به اطلاعات آموزشی
۷۷	QX	۰	۱	۱	۱	تصمیم‌گیری در مورد تعداد کلی دانشجویان داخلی و خارجی
۷۸	SX	۰	۰	۰	۱	آزادی تعیین نسبت سطوح تحصیلی دانشجویان دانشگاه
۷۹	TX	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد فرآیندهای گزینش دانشجویان داخلی و خارجی
۸۰	UX	۰	۱	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری شرایط تحصیل دانشجویان در دانشگاه
۸۱	VX	۰	۱	۱	۱	آزادی تعیین فرآیندهای اعتبارسنجی مدارک علمی دانشجویان توسط دانشگاه
۸۲	WX	۰	۰	۰	۱	آزادی تولید دانش
۸۳	XX	۰	۰	۰	۱	آزادی انتقال دانش

مؤلفه‌ها	کد	ایران	استرالیا	چین	انگلستان	مضامین
۸۴	ZX	۰	۱	۰	۱	آزادی ترویج دانش
۸۵	AZ	۰	۰	۰	۰	تصمیم‌گیری در مورد مسکن و خوابگاه دانشجویان
۸۶	BZ	۰	۰	۰	۰	تصمیم‌گیری در مورد شرایط انتقالی دانشجویان
۸۷	CZ	۰	۰	۰	۰	آزادی طراحی برنامه‌های فرهنگی دانشجویان
۸۸	DZ	۱	۱	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری مشاوره‌های آموزشی دانشجویان
۸۹	EZ	۰	۱	۰	۰	آزادی تصمیم‌گیری معرفی دانشجویان به صندوق‌های حمایتی (مثل صندوق رفاه)
۹۰	FX	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری در مورد مکان‌های مطالعه دانشجویان
۹۱	GZ	۰	۱	۰	۱	حق مالکیت بر ساختمان‌ها و تجهیزات
۹۲	HZ	۰	۱	۰	۱	تصمیم‌گیری ایجاد ساخت مکان‌های جدید برای دانشجویان
۹۳	IZ	۰	۰	۰	۱	داشتن اختیار عمل در خرید و فروش ساختمان‌ها و تجهیزات
۹۴	JZ	۰	۱	۰	۱	توانایی جذب منابع حاصل از مشارکت مردمی
۹۵	KZ	۰	۱	۱	۱	استقلال مدیریت هزینه کردن دانشگاه
۹۶	LZ	۱	۱	۰	۱	امکان استقراض پول از دولت
۹۷	NZ	۱	۰	۱	۱	تمرکز زدایی مالی دانشکده‌ها
۹۸	OZ	۰	۰	۰	۰	آزادی تصمیم‌گیری اعطای وام از صندوق دانشگاه
۹۹	PZ	۰	۰	۱	۰	توانایی کسب منابع حاصل از اجاره امکانات دانشگاهی
۱۰۰	QZ	۰	۰	۱	۰	آزادی در پرداخت پاداش اختراعات دانشگاهی
۱۰۱	RZ	۱	۱	۱	۱	آزادی مدیریت در ایجاد محیط کسب و کار جدید
۱۰۲	SZ	۰	۰	۰	۰	توانایی استقراض پول از سازمان‌های مالی
۱۰۳	TZ	۱	۱	۰	۱	جذب منابع از طریق شهریه‌های دانشجویان
۱۰۴	UZ	۰	۱	۰	۱	توانایی جذب منابع از تولیدات علمی دانشگاه
۱۰۵	VZ	۰	۰	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر روی حقوق دریافتی کارکنان
۱۰۶	WZ	۰	۱	۰	۱	توانایی تصمیم‌گیری بر روی حقوق دریافتی اساتید
۱۰۷	XZ	۰	۰	۰	۱	آزادی در حسابرسی مالی
۱۰۸	YZ	۰	۰	۱	۱	توانایی تصمیم‌گیری در اولویت‌های پژوهشی دانشگاه
۱۰۹	ZZ	۰	۱	۰	۱	آماده سازی دانشگاه جهت نوزایی علمی
۱۱۰	AY	۰	۰	۰	۱	آزادی تصمیم‌گیری در مورد رشد مراکز فناوری

مؤلفه‌ها	کد	ایران	استرالیا	چین	انگلستان	مضامین
۱۱۱	BY	۰	۰	۰	۱	تصمیم‌گیری در مورد فرصت‌های مطالعاتی دانشجویان جهت کار پژوهشی
۱۱۲	EY	۰	۰	۱	۱	تمرکز زدایی برنامه ریزی فعالیت‌های پژوهشی
۱۱۳	FY	۱	۰	۰	۱	ایجاد ظرفیت افزایش نوآوری در دانشگاه
۱۱۴	GY	۰	۱	۱	۱	آزادی انتشار
۲۶ ۲۸ ۲۸ ۹۷						مجموع مؤلفه‌ها به تفکیک هر کشور
۱۱۴						مجموع مؤلفه‌ها کشورها با اشتراک

شکل ۱. مضامین کشور انگلستان با کمک نرم افزار MAXQDA

به منظور استفاده از نتایج این مطالعه تطبیقی و فراهم کردن امکان بهره‌وری از آن در زیر معادلات تطبیقی مبتنی بر جبر بولی برای کشور انگلستان نشان داده می‌شود. شرط علی برای دانشگاه مستقل این فرمول را خواهد داشت:

۱۵ مؤلفه‌ی مهم و ارزشمند: استقلال سازمانی دانشگاه A، استقلال مالی دانشگاه B، استقلال آکادمیک دانشگاه C، استقلال منابع انسانی دانشگاه D، پاسخگویی به جامعه J، آزادی در انتخاب ساختار و تشکیلات اداری دانشکده‌ها Y1، آزادی تصمیم‌گیری در مورد آغاز و خاتمه برنامه‌های آموزشی GH، آزادی تصمیم‌گیری در مورد برنامه ریزی درسی دانشجویان HX، تصمیم‌گیری در مورد تعداد کلی دانشجویان داخلی و خارجی QX، استقلال مدیریت هزینه کردن دانشگاه KZ، تمرکز زدایی مالی دانشکده‌ها NZ، آزادی مدیریت در ایجاد محیط کسب و کار جدید RZ، جذب منابع از طریق شهریه‌های دانشجویان TZ، توانایی تصمیم‌گیری در اولویت‌های پژوهشی دانشگاه YZ، آزادی انتشار GY به عنوان شرط علی لازم (نه کافی) مؤلفه‌های دانشگاه مستقل ضرورت دارد. کشور انگلستان به عنوان کشور موفق فرمول دانشگاه آن به این صورت خواهد بود:

(GHLUVD1Z1UOWODXZXDZEYFY+ABCDJY1GXHXQXKZNRZTZYZGY)

یعنی شرایط علی لازم+(G) تمرکززدایی دانشگاه، H توانایی دانشگاه در رسیدن به برنامه‌های استراتژیک ملی، L آزادی بیان، U تقویت خصوصی سازی، V بین المللی سازی دانشگاه، D1 تجلی شخصیت حقوقی در زمینه‌ی مستقل بودن دانشگاه، Z1 اختیار عمل تصمیم‌گیری در مورد فرآیند استخدام کارکنان، UO اختیار عمل در مورد مشارکت و همکاری با سازمان‌های دیگر، WO توانایی تصمیم‌گیری برای مشارکت و همکاری بین دانشگاه و دانشگاه‌های بین المللی، DX توانایی تصمیم‌گیری در مورد محتوا و شیوه‌های آموزشی توسط اساتید، ZX آزادی ترویج دانش، DZ آزادی تصمیم‌گیری مشاوره‌های آموزشی دانشجویان، EY تمرکز زدایی برنامه ریزی فعالیت‌های پژوهشی، FY ایجاد ظرفیت افزایش نوآوری در دانشگاه).

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش کیفی که باهدف شناسایی، تطبیق و تحلیل مؤلفه‌های دانشگاه مستقل در ایران و کشورهای منتخب با استفاده از مطالعه تطبیقی برودی انجام گرفت حاکی از آن است که در مجموع ۱۱۴ مؤلفه دانشگاه مستقل در بین کشورهای منتخب و جمهوری اسلامی ایران شناسایی شده است که در این بین مؤلفه‌های شناسایی شده کشور انگلستان ۹۷ مورد، استرالیا ۳۴ مورد، چین ۲۸ مورد و جمهوری اسامی ایران ۲۶ مورد بوده است. البته مؤلفه‌های مشترک زیادی بین کشورها وجود داشته است. بیشترین مؤلفه مربوط به

کشور انگلستان و کمترین مؤلفه مربوط به جمهوری اسلامی ایران است. که مؤلفه‌های لازم شامل و مؤلفه‌های استقلال سازمانی دانشگاه، استقلال مالی دانشگاه، استقلال آکادمیک دانشگاه، استقلال منابع انسانی دانشگاه، پاسخ‌گویی به جامعه، آزادی در انتخاب ساختار و تشکیلات اداری دانشکده‌ها، آزادی تصمیم‌گیری در مورد آغاز و خاتمه برنامه‌های آموزشی، آزادی تصمیم‌گیری در مورد برنامه ریزی درسی دانشجویان، تصمیم‌گیری در مورد تعداد کلی دانشجویان داخلی و خارجی، استقلال مدیریت هزینه کردن دانشگاه، تمرکز زدایی مالی دانشکده‌ها، آزادی مدیریت در ایجاد محیط کسب و کار جدید، جذب منابع از طریق شهریه‌های دانشجویان، توانایی تصمیم‌گیری در اولویت‌های پژوهشی دانشگاه، آزادی انتشار به عنوان شروط علی لازم (نه کافی) دانشگاه مستقل هستند.

اعطای استقلال به دانشگاه‌ها سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و ایجاد ثبات است. جذب منابع مالی، تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری از موضوعات مهم در بحث استقلال علمی دانشگاه‌هاست و بر این نکته تأکید می‌کند که کمک‌های مالی دولت‌ها هرگز نباید مانع از آزاداندیشی دانشگاه‌ها و روحیه حقیقت‌جویی آنها گردد (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۰). ماهیت و سرشت دانش که رهایی بخشی، نقادی و نوآوری است، آزادی و خودمختاری نهادهای علمی را طلب می‌کند. اعطای استقلال به دانشگاه‌ها، سیاستی اصولی برای افزایش مسئولیت‌پذیری، پاسخگویی و ایجاد ثبات است. اما پاسداری از استقلال واقعی دانشگاه و تبدیل نکردن آن به سازمانی متمرکز به آسانی صورت نمی‌گیرد (آراسته، ۱۳۸۲).

کشورهای اروپایی تا حدود زیادی در جهت مستقل شدن دانشگاه‌های خود اقدام کرده‌اند به طوری که در اصلاحات اخیر خود، استقلال نهادی به عنوان شرط لازم برای تبدیل شدن دانشگاه‌ها به نهادی عالی مطرح شده است (فوماسولی و همکاران، ۲۰۱۴). دولت در کشورهای موفق در زمینه دانشگاه مستقل نقش نظارتی و حمایتی دارد و با توجه به پذیرش مستقل بودن دانشگاه‌ها این را مد نظر دارد که در صورت درخواست دانشگاه مبالغی را به صورت وام یا بلاعوض در اختیار دانشگاه‌ها قرار دهند تا دانشگاه بتوانند با تمرکز بیشتر به امر آموزش و پژوهش بپردازند. هم‌چنین دانشگاه و دانشکده‌ها کشورهای موفق دارای اختیار تمرکززدایی مالی هستند و بر اساس سیاست‌گذاری‌های هیأت‌امنا، دانشگاه یا دانشکده‌ها در مورد امور مالی تصمیم‌گیری می‌کنند. دانشگاه‌های

مستقل کشورهای موفق به سمت داشتن پردیس‌های خارج از کشور و بین‌المللی شدن حرکت می‌کنند و به تدوین مأموریت خارجی دانشگاه خود می‌پردازند، که در کشورهای مثل انگلستان این مورد بسیار با اهمیت هست، به طور مثال در دانشگاه ناتینگهام دو پردیس در آسیا ایجاد کردند که توسط شورای داخلی دانشگاه مأموریت خارجی آن تدوین شده است. و در کنار مأموریت خارجی ارتباط با دانشگاه‌های رقیب و ارتباط با سازمان‌های را در نظر دارند تا فرصت‌های جدیدی برای نوآوری و کسب منابع ایجاد کنند. محدودیت پژوهش این است بر اساس سه کشور منتخب انجام گرفته و قابلیت تعمیم به سایر کشورها را ندارد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود در سایر کشورها نیز مطالعه انجام شود. و هم چنین با توجه به نتایج مطالعه تطبیقی پیشنهاد می‌شود در جهت بهبود جایگاه و نقش هیأت‌امنا تلاش کرد، اختیار عمل به دانشگاه برای استخدام کارکنان و اساتید و بهسازی آن‌ها داده شود، امکان ارتباط دانشگاه با دانشگاه‌های بین‌المللی و کسب تجربیات آن‌ها ایجاد کرد و به اساتید این اختیار عمل که بتوانند محتوای دروس و روش‌های تدریس را داده شود.

منابع:

- آراسته، ح. (۱۳۸۴). تکامل آموزش عالی: تحولات تاریخی و مشکلات پیش روی کشورهای در حال توسعه، فصلنامه رهیافت، ۳۶، ۴-۱۵.
- آراسته، ح. (۱۳۸۲). رضایت شغلی اعضای هیئت علمی دانش آموخته خارج از کشور در ایران، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۹(۱)، ۹۷-۱۲۵.
- پهلوان، ا. (۱۳۹۴). طراحی و تبیین الگوی جامعه یادگیرنده حرفه‌ای در نظام آموزش عالی، فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۳(۱۰)، ۱۷-۳۸.
- تقی پور ظهیر، ع.، صفایی، ط. (۱۳۸۸). ارائه مدلی جهت پاسخگویی مدیران نظام آموزش عالی در ایران، مجله پژوهش‌های مدیریت، ۸۲، ۱۰۷-۱۲۳.
- رزاق مرندی، ه.، رحیم زاده، خ. و خواجه اف، ق. (۱۳۹۲). استقلال نهادی دانشگاه‌های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران، ۵(۴)، ۱۳۷-۱۶۳.
- ثمری، ع.، یمنی دوزی سرخابیم. و صالحی عمران، ا. (۱۳۹۲). بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در فرآیند «توسعه دانشگاهی» دانشگاه‌های دولتی ایران، دو فصلنامه برنامه ریزی آموزشی، ۲(۴)، ۶۷-۱۰۰.

- زاهدی، ش. (۱۳۹۶). نقش انجمن‌های علمی و مجامع صنفی اعضای هیئت علمی در استقلال دانشگاه با تأکید بر منافع ملی، مجموعه مقالات همایش ملی استقلال دانشگاه‌ها: چالش‌ها و راهبردها، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۲۰۱-۲۲۰.
- فاضلی، ن. (۱۳۹۳). فرهنگ و دانشگاه، تهران: ثالث.
- فراستخواه، م. (۱۳۹۷). تاریخ دانشگاه در ایران، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- کریمیان، ز.، کجوری، ج. و لطفی، ف. (۱۳۹۰). مدیریت دانشگاهی و پاسخ‌گویی؛ ضرورت استقلال و آزادی علمی از دیدگاه اعضای هیأت علمی، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۸(۱۱)، ۸۵۵-۸۶۳.
- معین، م. (۱۳۸۳). استقلال دانشگاه، توسعه علمی کشور و اغتنام فرصت‌ها، مجموعه مقالات اولین همایش روش‌های پیشگیری از اتلاف منابع ملی.

References

- Estermann, T., Nokkala, T. & Monika Steinel. (2011). University autonomy in Europe 2: the scorecard. European university association.
- Estermann T. (2017). University Autonomy in Europe III: Country Profiles, European University Association, Avenue de l'Yser 24. 1040 Brussels, Belgium.
- Fumasoli, T., Gornitzka, Å., & Maassen, P. A. (2014). University autonomy and organizational change dynamics. Oslo: ARENA.
- Piironen O. 2013. The transnational idea of university autonomy and the reform of the Finnish Universities Act. Higher Education Policy, 26(1), 127-146.
- Sufean H & Wong S C. (2014). University autonomy: What academics think about it. *Researchers World*, 5(2), 107.
- Ulrike, Felt Prof & in collaboration with Michaela Glanz. (2011). University Autonomy in Europe: changing paradigms in Higher Education policy, University of Vienna. University Association, Beiträge zur Hochschulforschung, 33, Jahrgang.
- Florentina S C & Safta M. (2013). university autonomy and academic.
- Asian Development Bank. (2012). Administration and governance of higher education in Asia: patterns and implications. Manila: Asian Development Bank.